

Таблиця 1

Различия и особенности моделей управления рабочей силой

	Американская модель		Японская модель	
	модель «рынок труда»		модель «человеческий капитал»	
	свободный вход и выход рабочей силы		закрытый вход и выход рабочей силы	
	формы управления	последствия	формы управления	последствия
Средства управления рабочей силой	Свободный найм, штрафы работающим, гибкость зарплаты, высокий уровень обучения	Средняя текучесть кадров, относительно высокая дисциплина, и удовлетворенность трудом	Тщательный отбор, высокая квалификация, слабая мобильность, слабая конфликтность между рабочими и руководством	Низкая текучесть, слабая инициативность, высокая преданность фирме
Восприимчивость к новым технологиям	Упор на приложимые имеющиеся знания, возможность замены рабочей силы, конфликт между рабочими и руководителями	Привязанность работника к специализированным технологиям, низкая склонность к нововведениям, обязательное вознаграждение за нововведения, высокая стоимость нововведений	Упор на обучение новым профессиям, принятие решений снизу вверх, премирование за ускорение нововведений	Относительно низкая стоимость нововведений, высокая добросовестность в учебе и труде

Главные преимущества японской системы: тщательный отбор работников, высокий уровень квалификации, низкая текучесть, высокая преданность фирме. Недостаток ее - в тесной привязанности к конкретным условиям, к определенной фирме.

Литература

1. Щекин Г.В. Основы кадрового менеджмента / Г.В. Щекин.- К.: 4-е изд., 2002.-С. 40-45.
2. Базарова Т.Ю. Управление персоналом: учеб.пособ. / Т.Ю. Базарова, Б.Л. Еремена.- М.: "Центр Кадровых Технологий - XXI век", 2000.- С.267-280.
3. Лукьяненко В.И. Оптимизация деятельности кадровых служб государственных органов / В.И. Лукьяненко // Государственная служба Украины: проблемы становления и развития. - М.: Наука, 2001. - С. 230- 235.
4. Петренко К.В. Кадрова політика підприємства як чинник його ефективної діяльності / К.В. Петренко // Формування ринку. відносин в Україні. - 2010.-№1.- С. 85-88.
5. Майсюра О.М. Зайнятість населення і вирішення кадрової проблеми в Україні / О.М. Майсюра // АПЕ.- 2010.- №5.- С.156-167.
6. Щегорцов В.А. Плюсы и минусы кадровой политики в США и Японии / В.А. Щегорцов // Персонал.- 2001.-№ 10.- С.40-43.

65. 012. 8:005

Корчевська Л.О., к.е.н., доцент,

Деменська А.М., студент,

Херсонський національний технічний університет

АНАЛІЗ МЕТОДИК ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

На сучасному етапі розвитку економіки України посилюється дестабілізація в усіх її сферах. Для того, щоб реалізувати існуючий потенціал країни за умов глобальної економічної конкуренції необхідний стрімкий розвиток національних підприємств. Однією з його важливих передумов є економічна безпека підприємства. Завдяки оцінці рівня економічної безпеки підприємства можна проаналізувати ефективність діяльності організації, виявити її проблемні ділянки та попередити можливі загрози для бізнесу, що можуть виникнути у майбутньому. Саме тому порівняльний аналіз методик оцінки економічної безпеки підприємства є актуальним в сучасних умовах.

Метою статті є порівняльний аналіз методик оцінки рівня економічної безпеки підприємств та

надання рекомендацій щодо напрямків її вдосконалення.

Поняття економічної безпеки підприємства (ЕБП) в Україні почало широко застосовуватись протягом останніх десятиліть. Теоретичним і практичним питанням економічної безпеки підприємства присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Значний внесок у дослідження цих проблем зробили такі вчені, як: Бабич В., Білько І., Богиня Д., Божко Д., Войнаренко М., Герасимчук В., Козак Л., Козаченко Г., Корецький Б., Лукінов І., Ляшенко О., Могильний А., Пономаренко В., Пушкар О., Тридід О., Федорчук О., Шлемко В., Яковлев А., Яременко О., Ярочкін В. та ін. Але проблема оцінки економічної безпеки підприємства залишається невирішеною.

На погляд автора, економічна безпека підприємства - це міра гармонізації економічних інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища за умов гарантування захисту від дестабілізуючих чинників в конкретних геопросторово-часових координатах шляхом запровадження правових, фінансових, організаційних, технічних і соціально-психологічних заходів. Таке трактування економічної безпеки підприємства відображає її головну мету та особливості [1].

Економічну безпеку підприємства характеризує сукупність кількісних та якісних показників. Найважливішим серед них вважається рівень економічної безпеки, який можна оцінити як з якісного, так і з кількісного боку. Значення цього показника показує можливість стійкого і максимально ефективного функціонування підприємства на сучасному етапі його розвитку і потенціал зростання в майбутньому.

Розглянемо найбільш оптимальні, на наш погляд, методичні підходи до діагностування рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання.

1. Інтегральна оцінка рівня економічної безпеки підприємства на основі середньозважених її складових.

Ілляшенко С. пропонує оцінку рівня економічної безпеки проводити за окремими складовими і лише потім зводити відносні оцінки до інтегрального показника (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Інтегральна оцінка рівня економічної безпеки підприємства на основі середньозважених її складових

№	Область ЕБП	Методика розрахунку
1	Фінансова складова	1. $\pm E_c$ – надлишок чи нестача власних оборотних засобів необхідних для формування запасів і покриття затрат, пов'язаних з господарською діяльністю підприємства: $\pm E_c = E_c - Z$; 2. $\pm E_m$ – надлишок чи нестача власних оборотних засобів, а також середньострокових і довгострокових кредитів та позик: $\pm E_m = (E_c + K_m) - Z$; 3. $\pm E_n$ – надлишок чи нестача загальної величини оборотних засобів: $\pm E_n = (E_c + K_m + K_f) - Z$; де Z – сума запасів і затрат, E_c – сума власних оборотних засобів, K_m – середньострокові і довгострокові кредити та позики, K_f – короткострокові кредити та позики. Стан абсолютної фінансової безпеки: $\pm E_c \geq 0, \pm E_m \geq 0, \pm E_n \geq 0$.
2	Ринкова безпека	За прикладом SWOT аналізу: можливості і сильні сторони оцінюються від 0 до 1, а загрози і слабкі сторони від 0 до -1. Отримані оцінки комбінують і розраховують інтегральну оцінку комплексу факторів: $K_0 = K_1 + K_2 * (1 - K_1)$, якщо $K_1 > 0, K_2 > 0$; $K_0 = - (K_1 + K_2) * (1 - K_1)$, якщо $K_1 < 0, K_2 < 0$; $K_0 = \frac{K_1 + K_2}{1 - \min(K_1 , K_2)}$, якщо K_1 і K_2 мають різні знаки. Інтегральна оцінка порівнюється з таблицею прийняття рішень, де абсолютній безпеці відповідає: $K_0 \geq 0,8$.
3	Інтерфейсна складова	Проводиться бальна оцінка відповідності контрагента, що аналізується, до кожного з оцінюваних критеріїв. На основі отриманих результатів розраховують відносну оцінку j-го контрагента за i-им критерієм: $O_{ji} = \frac{O_i}{O_{\max}}$ де O_i – бальна оцінка j-го контрагента за i-им критерієм, $O_{\max}$ –максимально можлива оцінка. Сукупна оцінка надійності j-го контрагента: $H_j = \sum_{i=1}^n O_{ij} B_{ij}$ де B_{ij} – вагомість i-го показника для j-го контрагента. H_j (середньозважена) = $H_{\text{заг}}$ (загальна). $H_{\text{заг}} = 1$ – абсолютна безпека.

4	Інтелектуальна складова	1. Розраховується інтегральний показник на підприємстві:
5	Кадрова складова	$P_i = \sum_{i=1}^n (1 - \delta_i) * B_i$
6	Технологічна складова	де n – кількість показників, B_i - вага і-го показника, δ_i – відносна оцінка і-го показника. 2. Знаходиться P_i середнє для галузі чи для конкретного підприємства за декілька років. 3. Порівнюються отримані показники.
7	Правова складова	Відсутність втрат, понесених підприємством внаслідок порушення правових норм – абсолютна безпека.
8	Екологічна складова	Рівень екологічної безпеки визначає служба екологічної безпеки. Абсолютна екологічна безпека досягається, якщо негативних викидів за діяльності підприємства немає.
9	Інформаційна складова	Рівень інформаційної безпеки розраховується за формулою: $K_i = K_{in} * K_m * K_{sp}$ де K_{in} – коефіцієнт повноти інформації, K_m – коефіцієнт точності інформації, K_{sp} – коефіцієнт суперечливості інформації. Якщо $K_i \geq 0,7$ – рівень безпеки високий.
10	Силова складова	Рівень безпеки розраховується на основі вірогідності (P) реалізації загроз, що характеризують цю складову. P може бути розрахована як частота негативних впливів у минулому й поточному періодах діяльності підприємства чи суб'єктивно - методом експертних оцінок. Довбня С.Б. і Гічова Н.Ю. пропонують свою шкалу оцінки. Високий рівень безпеки у ній відповідає ситуаціям, коли: 1. $P \leq 0,0001$ і величина можливих втрат $\approx$ власним засобам підприємства; 2. $P \leq 0,001$ і валовий дохід < величина можливих втрат $\leq$ виручка; 3. $P \leq 0,01$ і чистий прибуток < величина можливих втрат $\leq$ валовий дохід; 4. $P \leq 0,1$ і величина можливих втрат $\leq$ чистий прибуток
	Загальний рівень економічної безпеки	1. Переводяться у відносну оцінку показники рівня кожної зі складових ЕБП. Для цього застосовується формула: $O_i = \frac{1}{N_i} * n_i$ де O_i – відносна оцінка і-ої складової ЕБП; N_i – кількість рівнів і-ої складової ЕБП; n_i – номер розрахованого вище підходу рівня безпеки і-ої складової, рахуючи від найнесприятливішого включно. 2. Визначається вагомість V_i кожної із складових ЕБП. Розраховується інтегральна оцінка ЕБП як середньозважених складових. Чим ближче вона до 1, тим вище рівень ЕБП

У роботі не просто наводиться система оцінювання складових економічної безпеки, а й надається обґрунтування, чому саме ці показники обрано. Для наочного зображення результатів дослідження Ілляшенко С. пропонує побудувати діаграму в полярній системі координат, де кути є вагомими характеристиками, а радіус-вектори характеризують рівні кожної складової економічної безпеки.

2. Тримірна діагностика рівня економічної безпеки підприємства.

Українськими дослідниками Довбнею С. і Гічовою Н. запропоновано проводити оцінку рівня економічної безпеки за допомогою методики, яка зводиться до оцінки трьох складових економічної безпеки: поточної, стратегічної і тактичної (рис. 1) [3].

На відміну від методики, яка описана у табл. 1, авторами розглядається кожний з індикаторів детальніше, що дає більш розгорнуту картину про стан економічної безпеки підприємства. Наприклад, оцінка фінансової складової здійснюється не лише за рахунок платоспроможності підприємства, що є занадто вузьким підходом, але, й враховує інші суттєво важливі показники, такі як рентабельність і ділова активність.

Однак, обидві методики потребують врахування належності того чи іншого підприємства до конкретної галузі економіки.

3. Методика оцінки рівня економічної безпеки підприємства з використанням методів управління за відхиленнями від порогових значень.

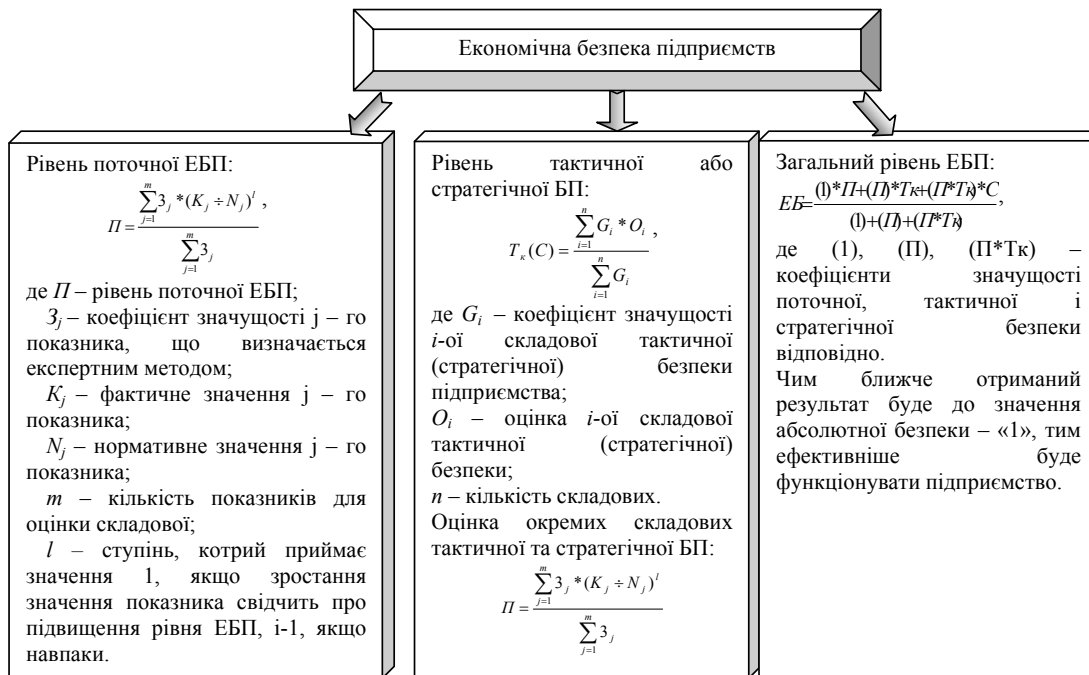

Рис. 1. Тримірна діагностика рівня економічної безпеки підприємства

Українські вчені Войнаренко М., Яременко О. [5] пропонують достатньо просту і доступну для застосування модель діагностики економічної безпеки підприємства з використанням методів управління за відхиленнями від порогових значень (рис. 2).

Рис. 2. Методика оцінки рівня економічної безпеки підприємства з використанням методів управління за відхиленнями від порогових значень

Вона заснована на комплексному підході вибору показників, що оцінюються за відхиленнями від порогових значень показників підприємства. Вихідні показники подаються у вигляді матриці (X_{ij}),

де у рядках записані номери вихідних показників ($i = 1.1; 1.2; 1.3\dots$), а у графах – номери досліджуваних підприємств ($j = 1; 2; 3\dots n$). В рамках даного підходу авторами надаються рекомендації щодо вибору системи показників-індикаторів, які відповідають за найбільш важливі ділянки діяльності підприємства, та діапазону нормативних значень показників.

У науковій праці Ковальова Д. і Плетникової І. «Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства» рівень економічної безпеки підприємства розглядається як функція багатьох змінних [6]:

$$Y_{\text{ек.б.}} = F(X_i) = a_1 f(x_1) + a_2 f(x_2) + \dots + a_i f(x_n), \quad (1)$$

де $x_1, x_2, \dots, x_n$ – основні показники діяльності підприємства;

$a_1, a_2, \dots, a_n$ – питома вага значимості кожного показника для забезпечення економічної безпеки

підприємства ($\sum_{i=1}^n a_i = 1$);

i – кількість показників;

$f(x_1), f(x_2), \dots, f(x_n)$ – локальні функції залежності рівня економічної безпеки від відповідних показників діяльності підприємства.

Для визначення останньої залежності автори використовують формули:

$$F_1(x) = -1 + e^{-\lambda_1(x-x_{кр})}, \text{ для інтервалу від } 0 \text{ до } x_{кр}, \quad (2)$$

$$F_2(x) = 1 - e^{-\lambda_2(x-x_{кр})}, \text{ для інтервалу більше } x_{кр}, \quad (3)$$

де $x_{кр}$ – точка перетину осі X,

λ_1, λ_2 – розраховують за формулами:

$$\lambda_1 = \ln \alpha : x_{кр}, \quad (4)$$

$$\lambda_2 = \ln \alpha : (x_{кр} - x_{\max}). \quad (5)$$

Для представлення результатів у наочній формі будується графік, де над віссю абсцис розташовується область економічної безпеки з максимальним значенням 1, а під нею – область економічної небезпеки з мінімальним значенням -1. Універсальність даного методу полягає у тому, що під час дослідження можна порівнювати рівень економічної безпеки одного підприємства в різні відрізки часу.

3. Методика оцінки рівня економічної безпеки підприємства за Корецьким Б.

Український науковець Богдан Корецький [4] пропонує використовувати для оцінки рівня економічної безпеки підприємств методику віддалі від еталону та підхід до інтегральної оцінки трудності забезпечення економічної безпеки суб'єктів (рис. 3).

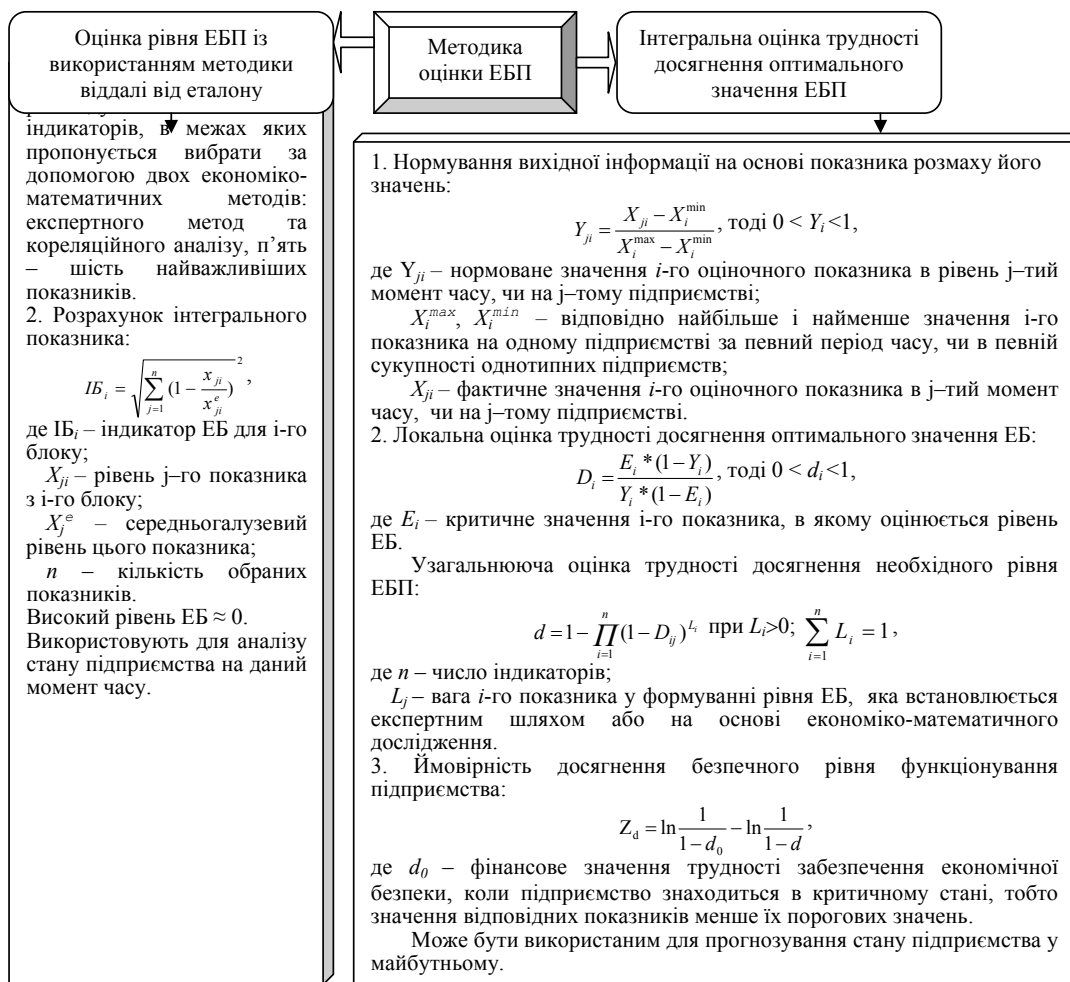

Рис. 3. Методика оцінки рівня економічної безпеки підприємства за Корецьким Б

Метод загальної оцінки рівня економічної безпеки, запропонований Корецьким Б., може використовуватись і для оцінки кожної з функціональних складових окремо.

У даний час ще не створено єдиної методики щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства. Кожне підприємство може вибрати будь-який з наведених методів в залежності від наявної інформації для оцінки і в залежності від того, наскільки повну інформацію воно планує отримати. Усі вищезазначені методики, окрім запропонованої Ковальовим Д. і Плетниковою І., достатньо повно розглядають оцінку рівня економічної безпеки за кожною її складовою. Деталізована оцінка складових економічної безпеки підприємства дає змогу одразу виявити, що стало причиною низького значення загального інтегрального показника.

Недоліки будь-якої методики можуть бути компенсовані. Автором запропоновано напрямки вдосконалення оцінки рівня економічної безпеки підприємств (рис. 4).

Отже, оцінка економічної безпеки підприємства за функціональними складовими наведена в роботах Войнаренко М., Гічової Н., Довбні С., Ілляшенко С. та Яременко О. Основним недоліком цих методик є відсутність точно встановленої системи показників, що враховувала б особливості діяльності підприємства.

Методика, що запропонована Ковальовим Д. і Плетниковою І. перевантажена математичними і статистичними даними.

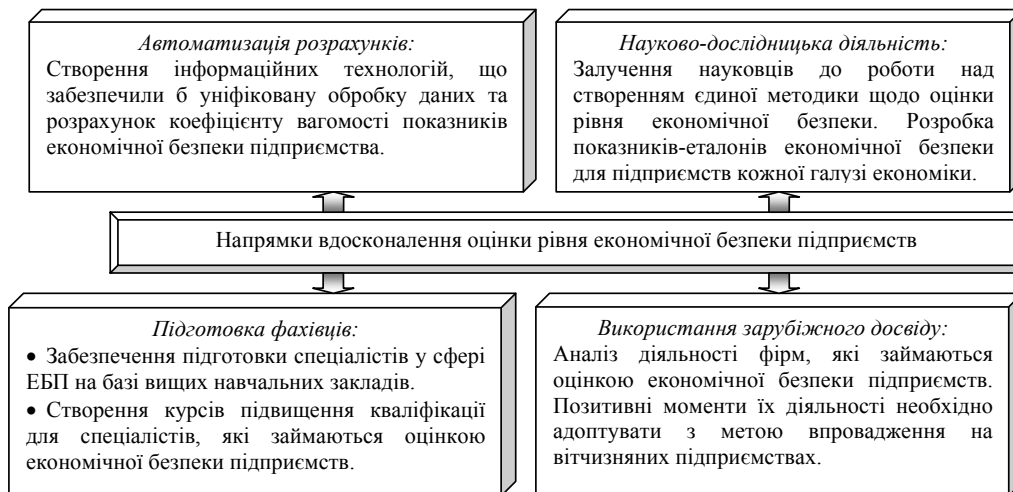

Рис. 4. Напрямки вдосконалення оцінки рівня економічної безпеки підприємств.

Вона може використовуватися для оцінки рівня економічної безпеки будь-якого підприємства матеріальної сфери, але має високий рівень складності при розрахунках. Методика загальної оцінки рівня економічної безпеки, що запропонована Корецьким Б. базується на використанні експертного методу при визначенні коефіцієнта значущості показників, головним недоліком якого є те, що отримані результати є досить суб'єктивними і не можуть надати точну інформацію.

В роботі досліджено методики: «Інтегральна оцінка рівня економічної безпеки підприємства на основі середньозважених її складових», «Тримірна діагностика рівня економічної безпеки підприємства», «Оцінка рівня економічної безпеки підприємства з використанням методів управління за відхиленнями від порогових значень», «Методика віддалі від еталону», «Підхід до інтегральної оцінки трудності забезпечення економічної безпеки суб'єктів», «Розрахунок рівня економічної безпеки підприємства на основі функції багатьох змінних» і проведено їх порівняльний аналіз. Визначено складнощі, що обмежують оцінку економічної безпеки підприємства, розроблено напрямки щодо її вдосконалення.

Подальші наукові дослідження повинні бути спрямовані на розробку комплексної системи діагностики стану економічної безпеки підприємства, що дозволить безперервно оцінювати рівень економічної безпеки підприємства та давати можливість приймати рішення для досягнення цілей підприємства з урахуванням прогнозування його розвитку.

Література

1. Корчевська Л.О. Концептуальні підходи до визначення економічної безпеки підприємства / Л.О. Корчевська, А.М. Деменська // Науково-виробничий журнал «Бізнес-Навігатор». – 2011. – № 24 (3). С. 40-47.
2. Ільяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия / С.Н. Ильяшенко // Экономическая безопасность. – 2003. – № 3. – С. 12-19.
3. Довбня С.Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / С.Б. Довбня, Н.Ю. Гічова // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 88-97.
4. Корецький Б. Діагностика економічної безпеки суб'єктів господарювання в транзитивній економіці / Б. Корецький // Наукові записки. – 2006. – № 15.
5. Войнаренко М. Управління економічною безпекою підприємств на основі оцінки відхилень порогових показників / М. Войнаренко, О. Яременко // Економіст. – 2008. – № 12. – С. 60-63.
6. Ковалев Д. Количественная оценка уровня экономической безопасности предприятия / Д. Ковалев, И. Плетникова // Экономика Украины. – 2001. – № 4. – С. 35-40.